

*До спеціалізованої вченої ради К 11.051.12
Донецького національного університету
імені Василя Стуса*

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата юридичних наук,
доцента Гарагонича Олександра Васильовича
на дисертацію Подоляк Аліни В'ячеславівни
на тему «Правове регулювання використання чужого
майна у сфері господарювання», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

У науці господарського права, як у межах доктрини, так і нормотворчості спостерігається незбалансоване висвітлення правового режиму та тлумачення сутності використання чужого майна у сфері господарювання. Відносини у сфері використання чужого майна при здійсненні господарської діяльності вже протягом тривалого часу є предметом нормативного впорядкування та наукового дослідження, проте так і не знайшли ні належного розкриття в українській юридичній науці, ні належного законодавчого закріплення.

З перебігом часу стає дедалі очевидніше, що здійснення господарської діяльності з використанням майна, яке не є власністю суб'єкта господарювання, не приносить тих результатів, на які можна сподіватися. Результативність використання чужого майна у сфері господарювання, особливо державної та комунальної форм власності, залишається все ще низькою і супроводжується низькою проблем. У зв'язку з цим перед вітчизняною господарсько-правовою наукою постають складні теоретичні й практичні завдання по забезпеченню ефективного правового регулювання використання чужого майна у сфері господарювання.

Відтак назріла нагальна потреба теоретичного переосмислення питань господарсько-правового регулювання використання чужого майна у сфері

господарювання, вироблення правовою наукою конкретних пропозицій по вдосконаленню чинного законодавства.

Окремі правові аспекти здійснення господарської діяльності з використанням чужого майна досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці. Проте, незважаючи на те, що зазначене майно становить значну і досить вагомую частину майна, що використовується при здійсненні господарської діяльності, комплексне дослідження питань правового регулювання використання чужого майна у сфері господарювання, яке б враховувало сучасні потреби економіки, відсутнє. Актуальність аналізу цих питань підсилюється і необхідністю якісної модернізації господарського законодавства.

Про практичну та наукову актуальність проведеного А. В. Подоляк дисертаційного дослідження свідчить також його зв'язок з науковими програмами – дисертацію підготовлено відповідно до плану науково-дослідної діяльності юридичного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса в рамках тем «Розвиток правової системи України: стан та перспективи» (державна реєстрація № 0112U002868), «Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи» (державна реєстрація № 0118U003140), в межах яких авторкою проведено дослідження поняття і змісту використання чужого майна у сфері господарювання та запропоновано шляхи удосконалення відповідних законодавчих положень.

Зазначене дозволяє зробити висновок про те, що обрана дисертанткою тема дослідження є актуальною, а звернення до неї – необхідним і своєчасним як для теорії господарського права, так і для практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції представленої дисертації є обґрунтованими і переконливими, адже у роботі, що рецензується, комплексно опрацьовано достатньо широкий спектр проблем, пов'язаних із правовим регулюванням використання чужого майна у сфері господарювання. Стосовно багатьох проблем авторка висловлює свою позицію, наводить

додаткові аргументи на користь вже висловлених в юридичній літературі поглядів учених та практиків, до позицій яких вона схиляється, а також вдається до обґрунтованої критики тих наукових поглядів, які на її думку є спірними. Висновки містять логічні підсумки теоретичних та практичних надбань дисертантки, відповідають змісту та визначеній меті дисертації, відображають послідовність розв'язання поставлених завдань у відповідних, структурованих розділах роботи.

Достовірність і новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, базується на проведеному дисертанткою аналізі нормативно-правових актів України та зарубіжних країн, міжнародних актів, матеріалів судової практики, статистичних даних.

Обґрунтованість сформульованих висновків та пропозицій підтверджується фактом публікації робіт за темою дисертації та апробацією результатів дослідження на науково-практичних конференціях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що на основі дослідження правового режиму майна у сфері господарювання доопрацьовано раніше відомі та обґрунтовано нові наукові положення щодо правового регулювання використання чужого майна.

Як впливає зі змісту дисертаційної роботи та автореферату, основні положення, які висуваються на захист, відрізняються новизною, мають відповідну науково-теоретичну аргументацію та ґрунтуються на чинній нормативно-правовій базі. Окремі положення й висновки, сформульовані у дисертації, мають дискусійний характер і можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень. Свої теоретичні здобутки авторка супроводжує розробкою проектів змін до законодавства з метою його безпосередньої модернізації.

Новизна дисертації пояснюється також своєчасною постановкою проблеми, ретельним аналізом нових підходів, дослідженням сучасних тенденцій розвитку правового регулювання відносин, пов'язаних з використанням чужого майна у сфері господарювання.

Дисертанткою сформульовано ряд нових положень, які мають істотне наукове й практичне значення для вдосконалення господарсько-правового регулювання використання чужого майна у сфері господарювання.

Дисертаційна робота А. В. Подоляк відповідає поставленій меті та завданням дослідження, а виклад його результатів виконано на належному науково-методичному рівні.

Зміст дисертаційної роботи засвідчує комплексний та системний підхід до дослідження, фахове вирішення завдань дисертації та її наукову новизну. Положення, винесені на захист, за змістом відповідають зазначеним у дисертації рівням наукової новизни (уперше, удосконалено, дістали подальшого розвитку), а їх науковий рівень відповідає рівню кандидатської дисертації з наукової спеціальності, за якою дисертаційна робота подана до захисту.

Безсумнівним здобутком дисертантки є розробка понятійно-категоріального апарату. Так, відсутність однозначного дефінітивного визначення поняття «чуже майно» у законодавстві часто призводить до змішування цього явища з огляду на різне його сприйняття у зобов'язально-правовому та речово-правовому аспектах. Також у науковій літературі та законодавстві вживається різноманітна термінологія щодо використання чужого майна (користування майном, експлуатація майна, використання засобів виробництва та ін.), що позбавляє поняття «використання чужого майна у сфері господарювання» необхідної точності, стирає межі його спеціального значення, призводить до небажаного розширеного трактування цього терміну, викликає низку проблем теоретичного та практичного характеру. За результатами проведеного дослідження дисертантка наводить удосконалені та нові визначення ключових понять з досліджуваної тематики («чуже майно у сфері господарювання» (с. 50), «використання чужого майна у сфері господарювання» (с. 76)), чим робить вклад у теоретичну базу правового регулювання використання чужого майна у сфері господарювання.

Раціональним є уточнення авторкою загальних засад (принципів) використання чужого майна у сфері господарювання, серед яких: непорушність права власності; врахування цільового призначення майна під час використання та закріплення права власника щодо визначення порядку використання майна;

встановлення у визначених законом випадках обмежень з розпорядження та/або користування чужим майном; контроль власника за збереженням і використанням майна з одночасною заборонаю його втручання у господарську діяльність; забезпечення спільної участі власника та користувача в утриманні майна, несенні витрат на його відновлення, ремонт, якщо інше не встановлено законом; збереження за користувачем майна, права на використання при зміні власника майна; гарантування захисту прав користувача майна, у тому числі від власника майна. Зазначені загальні засади (принципи) використання чужого майна у сфері господарювання подібно до принципів господарського права, визначають характер правового регулювання відповідних відносин, відіграють роль у встановленні правового режиму чужого майна, яке використовується на певному правовому титулі (с. 98).

Аргументованим є висновок дисертантки про те, що право господарського відання та право оперативного управління потрібно розглядати як реальний життєздатний правовий інститут, який відповідає сучасним економічним умовам та дозволяє власнику у повній мірі реалізовувати свої правомочності щодо майна, придатного для використання у сфері господарювання (с. 132).

На увагу заслуговує проведений дисертанткою аналіз такого права на чуже майно як сервітут, який сьогодні використовується у господарських правовідносинах більшості країн світу. На підставі дослідження юридичної літератури, законодавства та судової практики, дисертантка виділила такі ознаки використання чужого майна на підставі сервітуту, що встановлений договором: 1) закріплення у договорі обсягу прав користувача майна; 2) збереження за власником можливості використання такого майна як для власних потреб, так і шляхом надання його у користування третім особам; 3) пріоритет використання управненої сервітутом особи відносно використання такого майна всіма іншими особами, включаючи і власника. Також нею наголошується, що використання чужого майна на підставі сервітуту, який встановлений договором, має самостійний характер, не залежний від

використання майна власником чи третіми особами, що можуть мати права щодо цього майна (с. 160).

У підрозділі 3.1 дисертації авторка робить цікавий та корисний як з теоретичної, так і з практичної точки зору висновок щодо способів захисту прав суб'єктів господарювання, які використовують чуже майно, з уточненням, що визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади, органів місцевого самоврядування щодо розпорядження майном та визнання недійсними господарських договорів, укладених власником майна з третіми особами, якщо це перешкоджає використанню майна, виступають спеціальними способами захисту прав цих суб'єктів господарювання від власника майна. Ці способи захисту, вважає дисертантка, можуть поєднуватися з речово-правовими способами захисту за для припинення правопорушення, відновлення (визнання) порушеного (оспорюваного) права використання чужого майна у сфері господарювання (с. 189).

Звісно, робота містить й інші, не менш цікаві наукові положення, які визначають новизну дисертаційного дослідження А. В. Подоляк, проте і цього цілком достатньо, аби стверджувати, що дисертанткою досягнуто головної мети дисертації, яка полягає в розробці нових теоретичних положень щодо удосконалення правового регулювання використання чужого майна у сфері господарювання та підготовці пропозицій з удосконалення відповідного законодавства.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в дослідженні та вдосконаленні теоретичних засад правового регулювання використання чужого майна у сфері господарювання. Здійснене дослідження дозволяє розширити наукове уявлення про основні та додаткові титули використання чужого майна у сфері господарювання, перспективи подальшого вдосконалення правового регулювання такого використання, загальних засад захисту прав користувачів та їх відповідальності за порушення при використанні такого майна.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дослідженні теоретичні висновки та пропозиції заповнюють

прогалину у науці господарського права щодо використання чужого майна і можуть бути використані для вдосконалення відповідного законодавства. Положення дисертації можуть застосовуватись у навчальному процесі, зокрема використовуватись при викладанні навчальної дисципліни «Господарське право». Дискусійні дисертаційні положення та висновки можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень. Наведені в дисертаційній роботі узагальнення і рекомендації можуть бути корисними у практичній діяльності суб'єктів господарювання.

Зауваження щодо змісту дисертації.

Відзначаючи у цілому досить високий науковий рівень дослідження, слід відзначити, що дисертація містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення здобувачкою під час прилюдного захисту.

1. На с. 62-63 пропонується з огляду на подібність відносин між підприємством і його відокремленими структурними підрозділами до відносин між власником і державним (комунальним) підприємством віднести відокремлені підрозділи до суб'єктів використання чужого майна за умови, що вони мають виділене майно і власний кошторис, окремий банківський рахунок, окремий баланс, ведуть самостійний бухгалтерський облік.

Зважаючи на віднесення вищеназваних відокремлених підрозділів до суб'єктів використання чужого майна, доречно роз'яснити змістовне значення поняття «суб'єкт» щодо відокремлених підрозділів. У зв'язку з цим також потребує уточнення позиція дисертантки щодо наявності/відсутності у таких відокремлених підрозділів господарської правосуб'єктності.

2. Дисертантка обґрунтовує висновок про те, що використання чужого майна має господарсько-правову природу, в ньому поєднані *виробничо-господарські* та *організаційно-господарські* відносини, та що ці відносини набувають характеру, переважно, абсолютних чи абсолютно-відносних правовідносин (с. 76-77). У свою чергу, обґрунтовуючи закріплення оціночних санкцій за порушення використання майна відокремленими підрозділами в

локальних нормативних актах (статутах, положеннях тощо), авторка стверджує, що застосування таких санкцій вкладається в концепцію *внутрішньогосподарських* відносин між підприємством та його структурними підрозділами і регулювання цих відносин (с. 211-212). У зв'язку з цим виникає питання: чи поєднує використання відокремленими підрозділами чужого майна у сфері господарювання окрім виробничо-господарських та організаційно-господарських відносин, ще й внутрішньогосподарські відносини?

3. У дисертаційній роботі обґрунтовується необхідність відновлення в якості правового титулу використання чужого майна у сфері господарювання права оперативного використання майна (с. 128-132). На такому правовому титулі дисертантка пропонує використання майна відокремленими підрозділами, а також передачу на баланс господарських організацій нерозподілених об'єктів державної власності.

Для практичної реалізації такої пропозиції дисертанткою обґрунтовується необхідність відновлення у ГК України ст. 138 у новій редакції, а саме:

«Стаття 138. Право оперативного використання майна

1. Правом оперативного використання майна у цьому Кодексі визнається право, похідне від права власності, права господарського відання або оперативного управління, у межах якого обсяг майнових правомочностей користування майном визначається власником (титульним володільцем) майна.

На праві оперативного використання для здійснення господарської діяльності майно може передаватися відокремленому підрозділу господарської організації. За рішенням власника або у випадках, передбачених законом, майно може передаватися на праві оперативного використання суб'єктам господарювання.

2. Обсяг майнових правомочностей у межах права оперативного використання майна визначається господарською організацією, до складу якої входить зазначений суб'єкт, відповідно до закону і може закріплюватися у відповідному організаційно-господарському договорі.

3. Передача майна відокремленому підрозділу оформляється складанням акту приймання-передачі майна, що підписується уповноваженими особами господарської організації та відокремленого підрозділу».

На нашу думку, вищенаведена пропозиція потребує певних уточнень.

По-перше, дисертанткою пропонується обсяг майнових правомочностей у межах права оперативного використання майна закріплювати у відповідному організаційно-господарському договорі. У зв'язку з цим потребує уточнення питання щодо співвідношення юридичної сили положень такого організаційно-господарського договору із нормами положення про відокремлений підрозділ (ч. 4 ст. 64 ГК України) і довіреності, на підставі якої діє керівник відокремленого підрозділу (ч. 4 ст. 95 ЦК України). Адже на практиці у разі розбіжностей у тексті зазначених документів постане питання, який з них має пріоритет.

По-друге, у дисертації пропонується на праві оперативного використання для здійснення господарської діяльності майно передавати не тільки відокремленим підрозділам, але й суб'єктам господарювання. При цьому, у ч. 3 запропонованої редакції ст. 138 ГК України включено положення щодо документального оформлення передачі майна на праві оперативного використання для здійснення господарської діяльності тільки відокремленим підрозділам. Неврегульованість питань документального оформлення передачі майна на праві оперативного використання суб'єктам господарювання (наприклад, нерозподілених об'єктів державної власності, які передані господарським організаціям на баланс) може створити умови для зловживань.

Загальний висновок по дисертації. Викладені зауваження у більшості своїй мають дискусійний характер, спрямовані на подальше дослідження поставленої проблеми і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації А. В. Подоляк.

Дисертаційна робота добре структурована та оформлена належним чином. Зміст автореферату відповідає тексту дисертації, відбиває логіку викладу та містить основні результати роботи. Зміст дисертації свідчить про

вільне володіння дисертанткою предметом дослідження. Викладені в дисертації рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства України є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Публікації в достатній кількості опубліковано у виданнях, визначених МОН України для оприлюднення положень дисертації. За темою дисертації опубліковано вісім наукових статей, з яких шість статей у фахових наукових виданнях України, перелік яких затверджений у встановленому порядку, дві статті в наукових періодичних виданнях інших держав, а також п'ять тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Вищевикладене дозволяє стверджувати, що дисертація «Правове регулювання використання чужого майна у сфері господарювання» є ґрунтовним, самостійним, завершеним дослідженням, яке як за змістом, так і за формою відповідає вимогам пунктів 9 та 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її авторка – Подоляк Аліни В'ячеславівни заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного,
господарського права та процесу
Академії адвокатури України

О.В. Гарагонич

Згідно з
рефератом

Корнійчук
